

Η δομή της απερχόμενης βιομηχανικής κοινωνίας

Δρ. Μάνος Δανέζης

Επίκουρος Καθηγητής

Πανεπιστημίου Αθηνών

Όπως είναι γνωστό, η χαραυγή της βιομηχανικής κοινωνίας σήμανε αυτόματα την αρχή του τέλους της Αγροτικής Κοινωνίας η οποία ενταφιάστηκε οριστικά, όσον αφορά τα δυτικά όπως λέγονται σήμερα κράτη, με την επικράτηση των βορείων βιομηχανικά ανεπτυγμένων πολιτειών της Αμερικής στην εμφύλια διαμάχη τους με τις νότιες αγροτικές πολιτείες.

Η νέα αυτή κοινωνική δομή στήριξε τη ραγδαία ανάπτυξη της στη άνετη εξασφάλιση φθηνών πρώτων υλών και ενέργειας, εκμεταλλεζόμενη τα κράτη εκείνα που διέθεταν τους πόρους αυτούς και τα οποία δεν είχαν ακόμα ξεπεράσει ή και εισέλθει, στην περίοδο της αγροτικής κοινωνίας.

Όταν λοιπόν επόμενο, οι βιομηχανικές κοινωνίες των ανεπτυγμένων κρατών, για λόγους αυτοσυντήρησης, να καταδικάσουν ένα μεγάλο μέρος του κόσμου, σε μια βίαια κοινωνική και τεχνική στασιμότητα, με στόχο την επ' άπειρον εκμετάλλευση του ενεργειακού και ορυκτού τους πλούτου.

Το κύριο όμως χαρακτηριστικό του βιομηχανικού πολιτισμού υπήρξε η συγκρότηση μιας νέας πανίσχυρης ενότητας, του Κράτους- Εθνους.

Έτσι παρατηρούμε, πριν 300 περίπου χρόνια, με τη γέννηση της βιομηχανικής κοινωνίας, ν' αρχίζουν οι κοινωνικές διαδικασίες διάλυσης των φεουδαρχικών αγροτικών εξουσιών και η συγκρότηση των πρώτων χαλαρών κρατικών ενοτήτων.

Η βιομηχανική οικονομία, παράγοντας μεγαλύτερη ποσότητα προϊόντων, χρειαζόταν πολύ μεγαλύτερες περιοχές και πολύ μεγαλύτερο αγοραστικό κοινό από εκείνο μιας φεουδαρχικής ενότητας.

Όμως, η επέκταση αυτή δεν σταμάτησε στα όρια του κάθε Εθνους-Κράτους. Παρ' όλη τη δύναμή του, ο βιομηχανικός πολιτισμός έπρεπε να τραφεί απ' έξω. Δεν μπορούσε να ζήσει, αν μέσα στην επέκτασή του, δεν ενσωμάτωνε και τον υπόλοιπο κόσμο στο οικονομικό του σύστημα και συγχρόνως δεν ήλεγχε το σύστημα αυτό προς όφελός του. Κανένας πολιτισμός όμως δεν επεκτείνεται χωρίς συγκρούσεις. Οι πόλεμοι επομένως υπήρξαν ένα φυσικό επακόλουθο.

Εχοντας όμως ανάγκη ο βιομηχανικός πολιτισμός από τις πηγές ενέργειας και πρώτων υλών του υπόλοιπου κόσμου, τον παρέσυρε σε ένα κοινό βιομηχανικό οικονομικό σύστημα, δημιουργώντας μια συντονισμένη παγκόσμια αγορά.

Όμως η άκρατη εκβιομηχάνιση δεν δημιούργησε απλά ένα οικονομικό σύστημα, δόμησε επίσης ένα τρόπο ζωής και σκέψης. Δημιούργησε μια νοοτροπία που σήμερα ορθώνεται σαν βασικό εμπόδιο στη δημιουργία ενός ικανού να λειτουργήσει μεταβιομηχανικού πολιτισμού.

Επακόλουθο αυτής της νοοτροπίας, αλλά και των δομικών αναγκών της βιομηχανικής κοινωνίας, υπήρξε η συγκρότηση των χαρακτηριστικών της πατριαρχικής κλειστής οικογένειας, των γενικότερων σχέσεων των δύο φύλων, των ηθών και εθίμων.

Όμως μια τέτοια, καλά ελεγχόμενη κοινωνία, δε θα μπορούσε παρά να μεριμνήσει για τη συγκρότηση των μηχανισμών αναπαραγωγής της. Έτσι δομήθηκε ο θεσμός της οργανωμένης μαθησιακής διαδικασίας και κατ' επέκταση του σχολείου, με στόχο μια μηχανιστική διανοητική ανάπτυξη των αυριανών πολιτών, τους οποίους η κοινωνική δομή αντιμετώπιζε σαν εξαρτήματα ενός συστήματος του οποίου το μέλλον θα ήταν απλή επανάληψη του παρόντος.

Τέλος αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι η ανάπτυξη, την περίοδο της βιομηχανικής κοινωνίας, μιας σειράς κοινωνικών θεωριών και πρακτικών, μεταξύ των οποίων και η Κομμουνιστική, που όλες τους όμως είχαν σαν αντικείμενο την έστω και δικαιότερη διαχείριση της.

Είναι εμφανές ότι ακόμα και στη μητρόπολη του κομμουνιστικού πειραματισμού, την πρώην Σοβιετική Ένωση, λειτούργησαν πολλοί παράγοντες που υπήρξαν δομικά συστατικά των καπιταλιστικών βιομηχανικών κρατών. Και αυτή χρειαζόταν μια αγορά που θα συνέδεε τον παραγωγό και τον καταναλωτή και αυτή χρειαζόταν φτηνές πρώτες ύλες και ενέργεια από το εξωτερικό (άσχετα αν διέθετε δικές της ακριβότερες), για να τροφοδοτήσουν τις βιομηχανικές μηχανές της.

Από την πρώτη στιγμή της ίδρυσής της η πρώην Σοβιετική Ένωση, έγινε στην ουσία τμήμα του παγκόσμιου νομισματικού συστήματος, αποδεχόμενη τους «φυσιολογικούς» τρόπους εμπορίου και δεσμευόμενη με τους συμβατικούς ορισμούς της επάρκειας και της παραγωγικότητας, ορισμούς που στήριξαν τη ρίζα του καπιταλισμού.

Όλα τα προηγούμενα συστήματα, όμως, δομημένα στην κατεύθυνση των αναγκών της βιομηχανικής περιόδου, ήταν αναμενόμενο ότι έμελλαν να καταρρεύσουν με τη σηματοδότηση του τέλους της και αυτό το τέλος είναι εμφανές πως άρχισε να χαράζει.